

ДИСПРОПОРЦІЯ МІЖ УКРАЇНСЬКОЮ СИСТЕМОЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА РИНКОМ ПРАЦІ

Ольга Рилова – старший викладач кафедри філософських і політичних наук, Черкаський державний технологічний університет, o.rylova@chdtu.edu.ua

На початку 90-х років XX століття в українську науку увійшло поняття «суспільство знань», яке вибудовувалося, в тому числі, на припущеннях, що через освіту формується досконала особистість і що суспільство з великою часткою освічених людей є більш розвиненим. Серед населення ширилися ідеї про те, що люди з низьким рівнем освіти повинні отримати вищу освіту, щоб покращити своє соціальне становище, а наявність університетського диплому є засобом вирішення таких проблем, як конкурентоспроможність на ринку праці та безробіття.

Тож, як зазначено у аналітичному звіті «Мережа державних закладів вищої освіти України: аналіз ефективності та конкурентоспроможності», за часів незалежності ця мережа розширювалася «екстенсивно і недостатньо контрольовано» і станом на 15 березня 2024 року включала 209 закладів вищої освіти [2, с. 4], зокрема 172 університети, академії та інститути проти 149 у 1990 році.

Зростає й чисельність студентів у закладах вищої освіти України. Так, у 1990 році кількість осіб, прийнятих на навчання до університетів, академій та інститутів, становила 175,5 тисяч осіб, у 2000 році – 346,4 тисячі осіб, у 2010 році – 392 тисячі осіб. Після окупації території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини територій у Донецькій і Луганській областях у 2014 році та початку повномасштабної війни рф проти України у лютому 2022 року цифри дещо змінилися. Однак у 2024 році чисельність студентів у державних закладах вищої освіти України порівняно з 2022 роком загалом збільшилася і становить 103% [2, с. 13].

Тенденція до масовізації вищої освіти [8] простежується і в інших країнах світу. За даними ЮНЕСКО, за останні двадцять років кількість студентів закладів вищої освіти у світі збільшилася вдвічі і зараз становить приблизно 254 мільйонів осіб [11]. Як прогнозує у своєму дослідженні А. Х. Кальдерон, загальна кількість студентів у закладах вищої освіти до 2030 року досягне майже 380 мільйонів осіб, до 2035 року – 472 мільйонів осіб, а до 2040 року – понад 594 мільйони осіб [9].

Одним із наслідків такої стрімкої освітньої експансії є помітне підвищення кваліфікації тих, хто виходить на ринок праці. Однак роботодавці недостатньо швидко реагують на відповідність кваліфікації робітників до наявних вакансій. Вони віддають перевагу професійно підготовленим працівникам, а не випускникам університетів. Ще у 1979

році Рендалл Коллінз у своїй книзі «Суспільство дипломів: історична соціологія освіти та стратифікації» заявив, що знання, які набуваються в академічному середовищі, є науково-специфічними і врешті-решт будуть витіснені навичками, необхідними для роботи [10].

В сучасному світі людський капітал зростає швидше, ніж освітні вимоги роботодавців. Таким чином, освітня інфляція призводить до невідповідності між кількістю людей з вищою освітою і робочими місцями, які вимагають наявності університетського диплома [5, с. 103].

Як зазначено в аналітичній доповіді Центру Разумкова «Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ», система вищої освіти України не орієнтується на забезпечення потреб економіки. В результаті навіть ті випускники, які навчалися в державних закладах вищої освіти за державним замовленням, не можуть знайти роботу за спеціальністю [6, с. 120].

Дослідження ринку праці, проведене Н. Судаковою та М. Мегедюк у 2016 році, показало, що 32% жителів України ніколи не працювали за спеціальністю, яку опановували у закладах вищої освіти, 15% мали такий досвід, але змінили фах, 36% пішли працювати в інші галузі одразу після закінчення навчання. За даними Державної служби зайнятості, на початку 2021 року в Україні налічувалося 610,891 тисяч осіб, які мали статус безробітних, при цьому найбільша частка безробітних (45,86%) була серед людей з вищою освітою [6, с.122]. Отже, попит і пропозиція на випускників університетів, академій та інститутів змінилися з дефіциту до надлишку.

Відповідно, диспропорція між великою кількістю випускників закладів вищої освіти і малою кількістю робочих місць, які вимагають наявності університетського диплома, є важливою причиною труднощів на українському ринку праці. За підсумками 2022 року, рівень безробіття в Україні сягнув максимуму з 2010 року і становив 21,1% [4]. Крім того, за останні п'ять років розмір мінімальної заробітної плати зріс приблизно на 48% [3], а цінність диплому про вищу освіту серед роботодавців значно знизилася. Тож, сьогодні наявність вищої освіти не гарантує високих статків та позицій в суспільстві. Вирішальне значення мають професійні навички та компетенції окремих осіб.

Список використаної літератури

1. Державна служба зайнятості : веб-сайт. URL: <https://dcz.gov.ua/stat> (дата звернення: 29.09.2024).
2. Мережа державних закладів вищої освіти України: аналіз ефективності та конкурентоспроможності : препринт (аналітичні матеріали) / Кремень В. та ін. ; за ред. В. Кременя. Київ: НАПН України, 2024. 68 с.

3. Мінімальна зарплата в Україні з 2000 по 2024 рр. : веб-сайт. URL: <https://services.dtki.ua/catalogues/indexes/2-rozmiri-minimalnoyi-zarobitnoyi-plati> (дата звернення: 29.09.2024).
4. Прасад А. Уряд прогнозує зниження безробіття до 19% до кінця року. У 2022-му показник становив 21,1% : веб-сайт. URL: <https://forbes.ua/news/uryad-prognozue-znizhennya-bezrobittya-do-19-do-kintsya-roku-14092023-15998> (дата звернення: 29.09.2024).
5. Рилова О. Ю. Глобальний та національний виміри масовізації вищої освіти. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2020. № 4. С. 99–107.
6. Розвиток людського капіталу : на шляху до якісних реформ : аналітична доповідь Центру Разумкова / О. Пищуліна та ін. Київ : Заповіт, 2018. 368 с.
7. Сбруєва А. А. Суспільство знань. *Енциклопедія освіти* / головн. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 887–888.
8. Щудло С. А. Масовізація вищої освіти: інституційна пастка чи суспільне благо? *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер.: Соціологія*. 2014. Вип. 222, т. 234. С. 65–69.
9. Calderon A. J. Massification of Higher Education Revisited. Melbourne, 2018. 30 p. URL: <https://www.researchgate.net/publication/331521091> (Last accessed: 29.09.2024).
10. Collins R., Cottom T. M., Stevens M. L. The Credential Society : An Historical Sociology of Education and Stratification. Columbia University Press, 2019. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.7312/coll19234> (Last accessed: 29.09.2024).
11. What you need to know about higher education : web-site. URL: <https://www.unesco.org/en/higher-education/need-know> (Last accessed: 29.09.2024).